

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2023 m. sausio 19 d.¹

Byla C-721/21

Eco Advocacy CLG

(*High Court* (Aukštasis teismas, Airija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Valstybių narių proceso autonomija – Veiksmingumo principas – Argumentams, teikiamiems nacionaliniam teismui, keliami reikalavimai– Aplinka – Direktyva 2011/92/ES – Poveikio aplinkai vertinimas – Preliminarus tyrimas, ar reikia atlikti įvertinimą – Motyvai – Direktyva 92/43/EEB – 6 straipsnio 3 dalis – Tinkamas poveikio teritorijai įvertinimas – Preliminarus tyrimas, ar reikia atlikti įvertinimą – Žalos mažinimo priemonės – Abejonių paneigimas“

I. Įvadas

1. Pagal Sąjungos teisę reikalaujama atlikti įvairius tam tikrų planų ir projektų poveikio aplinkai vertinimus. Turbūt žinomiausi pavyzdžiai – poveikio aplinkai vertinimas pagal PAV direktyvą² ir tinkamas³ poveikio teritorijai įvertinimas pagal Buveinių direktyvą⁴.

2. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs visų pirma su tam tikrais formaliais *preliminariam tyrimui* keliamais reikalavimais, ar minėti vertinimai apskritai būtini. Dėl abiejų direktyvų reikia išsiaiškinti, ar sprendimo atsisakyti atlikti tikrąjį vertinimą motyvai turi būti aiškiai nurodyti kaip tokie ir ar poveikio aplinkai vertinimo atveju juose turi būti aiškiai nurodyti visi kriterijai, į kuriuos reikia atsižvelgti pagal PAV direktyvą. Dėl preliminararaus tyrimo pagal Buveinių direktyvą dar reikia išsiaiškinti, ar galima atsižvelgti į tam tikras žalos mažinimo priemones ir ar sprendimo neatlikti tinkamo poveikio teritorijai įvertinimo motyvai turi paneigti tam tikrus priekaištus.

¹ Originalo kalba: vokiečių.

² 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (OL L 26, 2012, p. 1) su pakeitimais, padarytais 2014 m. balandžio 16 d. Direktyva 2014/52/ES (OL L 124, 2014, p. 1).

³ 2022 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *AquaPri* (C-278/21, EU:C:2022:864, 32 punktą). Ši poveikio teritorijai įvertinimo kvalifikacija nėra pateikta Buveinių direktyvos versijos vokiečių kalba 6 straipsnio 3 dalyje, tačiau randama 10 konstatuojamojoje dalyje. Remiantis formuluote anglų kalba dažnai kalbama apie *appropriate assessment*.

⁴ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL L 206, 1992, p. 7; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 102) su pakeitimais, padarytais 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES, kuria dėl Kroatijos Respublikos stojimo adaptuojamos aplinkos srities direktyvos (OL L 158, 2013, p. 193).

3. Teisingumo Teismas taip pat turi nuspręsti dėl reikalavimų, kurie turi būti keliami pareiškėjų argumentams, teikiamiems nacionaliniam teismui. Čia kyla panaši problema kaip dėl sprendimo, priimto atlikus preliminarų tyrimą, motyvų: gali būti, kad pareiškėjai patys nepakankamai aiškiai argumentavo skundo pagrindą, kuriame teigia, kad motyvai nepakankamai aiškiai išdėstyti.

4. Toliau paaiškinsiu, kad Sąjungos teisės nurodymai dėl teismui teikiamų argumentų ir formalus motyvų pagrindas yra labai riboti. Iš esmės valstybės narės turi išleisti atitinkamas teisės normas, o nacionaliniai teismai – sprendime byloje įvertinti atitinkamus šalių pateiktus argumentus ir duomenis.

II. Teisinis pagrindas

A. PAV direktyva

5. PAV direktyvos 4 straipsnyje nurodyta, kaip nuspręsti, ar poveikio aplinkai vertinimas turi būti atliekamas:

„2. Remdamosi 2 straipsnio 4 dalimi, valstybės narės nusprendžia, ar projektai, išvardyti II priede, turi būti vertinami pagal 5–10 straipsnius. Valstybės narės tai nusprendžia:

a) išnagrinėjusios kiekvieną atvejį;

arba

b) pagal valstybės narės nustatytas ribas ar kriterijus.

Valstybės narės gali apsispręsti naudoti abi a ir b punktuose nurodytas procedūras.

3. Kai pagal 2 dalį nagrinėjamas kiekvienas konkretus atvejis arba nustatomos ribos ar kriterijai, atsižvelgiama į aktualius atrankos kriterijus, įtvirtintus III priede. Valstybės narės gali nustatyti ribas arba kriterijus, pagal kuriuos nustatoma, kada projektams nereikia taikyti nei išvados procedūros pagal 4 ir 5 dalis, nei poveikio aplinkai vertinimo, ir (arba) ribas arba kriterijus, pagal kuriuos nustatoma, kada projektams bet kuriuo atveju reikia taikyti poveikio aplinkai vertinimą nevykdant išvados priėmimo procedūros, nustatytos pagal 4 ir 5 dalis.

4. <...>

5. Kompetentinga institucija priima išvadą remdamasi užsakovo pateikta informacija pateikta pagal 4 dalį ir prireikus atsižvelgdama į preliminarų patikrinimų ar poveikio aplinkai vertinimų, atliktų pagal kitus nei ši direktyva Sąjungos teisės aktus rezultatus. Išvada pateikiama visuomenei ir joje:

a) kai nuspręsta, kad reikalingas poveikio aplinkai vertinimas, nurodomos pagrindinės priežastys, dėl kurių reikalaujama tokio vertinimo remiantis atitinkamais kriterijais, išvardytais III priede, arba

b) kai nuspręsta, kad nereikalingas poveikio aplinkai vertinimas, nurodomos pagrindinės priežastys, dėl kurių nereikalaujama tokio vertinimo remiantis atitinkamais kriterijais, išvardytais III priede, ir kai užsakovas pasiūlo, pateikiamos projekto charakteristikos ir (arba) priemonės, kurių numatoma imtis siekiant išvengti bet kokio reikšmingo neigiamo poveikio aplinkai arba užkirsti jam kelią, nes priešingu atveju aplinka galėtų patirti reikšmingą neigiamą poveikį aplinkai.“

6. PAV direktyvos III priede nustatyti atrankos kriterijai, taikomi priimant sprendimą pagal 4 straipsnio 3 dalį:

„1. Projekto charakteristikos

Projektų charakteristikos turi būti svarstomos ypač kreipiant dėmesį į:

- a) viso projekto dydį ir sumanymą;
- b) sąveiką su kitais esamais ir (arba) patvirtintais projektais;
- c) gamtinių išteklių, visų pirma žemės, dirvožemio, vandens ir biologinės įvairovės naudojimą;
- d) atliekų susidarymą;
- e) taršą ir trukdžius;
- f) didelių avarijų ir (arba) nelaimių, svarbių atitinkamam projektui, riziką, įskaitant avarijas ir nelaimes, kurias lemia klimato kaita, kaip teigia mokslas;
- g) riziką žmonių sveikatai (pvz., dėl vandens ar oro užterštumo).

2. Projektų vieta

Geografinės vietovės, kuriai projektas gali daryti poveikį, jautrumas aplinkosaugos požiūriu turi būti svarstomas ypač kreipiant dėmesį į:

- a) esamą ir patvirtintą žemės naudojimą;
- b) santykinę vietovės ir jos žemės gelmių gamtinių išteklių (įskaitant dirvožemį, žemę, vandenį ir biologinę įvairovę) gausumą, kiekį, kokybę ir regeneracinį pajėgumą;
- c) natūralios aplinkos buferinį pajėgumą, atkreipiant ypatingą dėmesį į šių tipų vietas:
 - i) pelkes, upių pakrantes, upių žiotis;
 - ii) pakrančių zonas ir jūrų aplinką;
 - iii) kalnus ir miškus;
 - iv) gamtos draustinius ir parkus;

- v) teritorijas, kurioms nacionalinės teisės aktai suteikia saugomų teritorijų statusą; „Natura 2000“ vietoves, kurioms tokį statusą valstybės narės suteikė pagal [Buveinių direktyvą] ir [Paukščių direktyvą⁵];
- vi) teritorijas, kuriose jau buvo nesilaikoma projektui taikomų aplinkos kokybės standartų, nustatytų Sąjungos teisės aktais, arba manoma, kad jų nesilaikoma;
- vii) tankiai apgyvendintas teritorijas;
- viii) istorinės, kultūrinės ar archeologinės svarbos kraštovaizdžius ir vietoves.

3. Galimo poveikio rūšis ir apibūdinimas

Tikėtinas reikšmingas projekto poveikis aplinkai turi būti svarstomas pagal kriterijus, išvardytus šio priedo 1 ir 2 dalyse, ypač kreipiant dėmesį į projekto poveikį veiksniams, išvardytiems 3 straipsnio 1 dalyje, atsižvelgiant į:

- a) poveikio dydį ir erdvinį mastą (pvz., geografinę vietovę ir gyventojų, kuriems gali būti daromas poveikis, skaičių);
- b) poveikio pobūdį;
- c) tarpvalstybinį poveikio pobūdį;
- d) poveikio intensyvumą ir sudėtingumą;
- e) poveikio tikimybę;
- f) tikėtiną poveikio pradžią, trukmę, dažnumą ir grįžtamumą;
- g) bendrą poveikį su kitais jau esamais ir (arba) patvirtintais projektais;
- h) galimybę veiksmingai sumažinti poveikį.“

B. Buveinių direktyva

7. Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje reguliuojamas vadinamasis poveikio teritorijai įvertinimas:

„Bet kokiems planams ir projektams, tiesiogiai nesusijusiems arba nebūtinai teritorijos tvarkymui, bet galintiems ją reikšmingai paveikti individualiai arba kartu su kitais planais arba projektais, turi būti atliekamas jų galimo poveikio teritorijai įvertinimas. Atsižvelgiant į poveikio teritorijai įvertinimo išvadas ir remiantis 4 dalies nuostatomis, kompetentingos nacionalinės institucijos pritaria planui ar projektui tik įsitikinusios, kad jis neigiamai nepaveiks nagrinėjamos teritorijos vientisum[o] ir, jei reikia, išsiaiškinusios plačiosios visuomenės nuomonę.“

⁵ 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (kodifikuota redakcija) (OL L 20, 2010, p. 7).

III. Faktinės aplinkybės ir prašymas priimti prejudicinį sprendimą

8. Skundu siekiama, kad teisme būtų peržiūrėtas tarnybos *An Bord Pleanála* (Airijos projektavimo įstaiga, toliau – tarnyba) išduoto leidimo plėtoti gyvenvietę Trime, Mido grafystėje, galiojimas. Numatyti darbai apima 320 būstų Charterschool Land teritorijoje, Manorlands, statybą.

9. Po įvairių neoficialių kontaktų oficialus prašymas suteikti šio projekto plėtos leidimą buvo pateiktas 2020 m. liepos 8 d. Projekte numatyta, kad, prieš išleidžiant į upelį, kuris yra Boinės upės intakas, paviršines nuotekas, bus imtasi tam tikrų priemonių, kad jos būtų išvalytos.

10. Boinės upė teka maždaug 640 m į šiaurę nuo projekto vietos. Ji yra pagal Paukščių direktyvą saugomos teritorijos *River Boyne and River Blackwater Special Protection Area* (IE0004232), kuri dėl tulžio (*Alcedo atthis*) (A229) apsaugos priskiriama prie saugomų interesų, dalis. Ši teritorija iš dalies sutampa su pagal Buveinių direktyvą saugoma teritorija *River Boyne and River Blackwater Special Area of Conservation* (IE0002299). Konkretūs buveinių tipai – šarmingosios žemapelkės (7230) ir aliuvinių miškai su *Alnus glutinosa* ir *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (91E0) bei gyvūnų rūšimis *Lampetra fluviatilis* (upinė nėgė) (1099), *Salmo salar* (atlantinė lašiša) (1106) ir *Lutra* (ūdra) (1355) – taip pat priskiriami prie saugomų interesų.

11. Buvo parengta preliminaraus tyrimo ataskaita dėl poveikio aplinkai vertinimo ir atliktas ekologinio poveikio vertinimas; šiuose dokumentuose pateikta keletas pasiūlymų dėl poveikio švelninimo priemonių. Taip pat buvo pateikta preliminaraus tyrimo pagal Buveinių direktyvą ataskaita, kurioje padaryta išvada, kad poveikio „Natura 2000“ teritorijoms nebus.

12. *An Taisce* (*National Trust for Ireland*, teisinis teritorijų planavimo ekspertas) ir Trimo miesto *Council* (taryba) pateikė pastabas, kuriose buvo nurodytas galimas poveikis „Natura 2000“ teritorijoms dėl paviršinių nuotekų išleidimo į upelį. *Council* taip pat išreiškė abejonių dėl rūšių apsaugos.

13. Vis dėlto tarnyba, neatlikusi poveikio aplinkai vertinimo pagal PAV direktyvą ir poveikio teritorijai įvertinimo pagal Buveinių direktyvą, suteikė leidimą, kuris yra bylos dalykas.

14. Preliminaraus tyrimo dėl poveikio aplinkai vertinimo forma, kurią naudojo tarnybos inspektorė ataskaitos A priede, esminiais punktais nukrypsta nuo PAV direktyvos III priedo. *High Court* (Aukštasis teismas, Airija) kilo neaiškumų dėl III priedo ir inspektorės ataskaitos atitikties. Be to, inspektorė svarstė nuogąstavimus dėl poveikio „Natura 2000“ teritorijoms, bet galiausiai juos įvertino kaip nepagrįstus.

15. 2020 m. spalio 27 d. tarnybos sprendimu pagal strateginių gyvenviečių plėtos projektu procedūrą leidimas buvo oficialiai suteiktas. Tarnyba nepatiksino, kokiuose tiksliai dokumentuose pateikti motyvai, susiję su poveikio aplinkai vertinimu pagal PAV direktyvą ir poveikio teritorijai įvertinimu pagal Buveinių direktyvą. *High Court* manymu, atrodo, kad toks ir buvo ketinimas motyvus pateikti inspektorės ataskaitos A priede ir projekto vystytojos ataskaitose, nes inspektorė darė nuorodas į šiuos dokumentus.

16. Dėl šio leidimo *Eco Advocacy* padavė skundą *High Court*.

17. Iš pirmo *High Court* sprendimo matyti, kad *Eco Advocacy* pirmą kartą teismo posėdyje pareiškė abu skundo pagrindus, kurie yra antrojo, trečiojo ir šeštojo klausimų dalykas⁶. Paskui į teismo procesą buvo įtraukti *An Taisce* ir *ClientEarth* kaip *amici curiae*.

18. Nutartimi, kuri buvo gauta 2021 m. lapkričio 26 d., *High Court* Teisingumo Teismui pateikė šiuos klausimus:

- 1) Ar bendrasis Sąjungos teisės viršenybės ir (arba) lojalaus bendradarbiavimo principas lemia tai, kad apskritai arba konkrečiai aplinkos teisės srityje tais atvejais, kai šalis užginčija administracinės priemonės galiojimą, aiškiai arba numanomai remdamasi tam tikra Sąjungos teisės priemone, bet nepatikslina, kurios šios priemonės nuostatos buvo pažeistos arba remiantis koku konkrečiu išaiškinimu jos buvo pažeistos, skundą gavęs nacionalinis teismas turi arba gali jį išnagrinėti, nepaisydamas vidaus procesinių nuostatų, pagal kurias šalies procesiniuose dokumentuose turi būti aiškiai nurodyti konkretūs pažeidimai?
- 2) Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar PAV direktyvos 4 straipsnio 2, 3, 4 ir (arba) 5 dalys, ir (arba) III priedas, ir (arba) ši direktyva, siejama su teisinio saugumo principu ir gero administravimo reikalavimais pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 41 straipsnį, lemia tai, kad, jeigu kompetentinga institucija nusprendžia neatlikti pasiūlymo dėl plėtros leidimo poveikio aplinkai vertinimo, turi būti aiškiai, atskirai ir (arba) konkrečiai nurodyta, kokiuose tiksliai dokumentuose išdėstyti kompetentingos institucijos motyvai?
- 3) Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar PAV direktyvos 4 straipsnio 2, 3, 4 ir (arba) 5 dalys, ir (arba) III priedas, ir (arba) ši direktyva, siejama su teisinio saugumo principu ir gero administravimo reikalavimais pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 41 straipsnį, lemia tai, kad tais atvejais, kai kompetentinga institucija nusprendžia neatlikti pasiūlymo dėl plėtros leidimo poveikio aplinkai vertinimo, kyla pareiga aiškiai pateikti visų konkrečių PAV direktyvos III priedo punktų ir papunkčių analizę tiek, kiek šie punktai ir papunkčiai gali turėti reikšmės aptariamai plėtrai?
- 4) Ar Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį reikia aiškinti taip, kad taikant principą, pagal kurį siekiant nustatyti, ar būtina vėliau atlikti tinkamą plano arba projekto poveikio aptariamai teritorijai vertinimą, atrankos [preliminaraus tyrimo] etape nėra tikslinga atsižvelgti į priemones, kuriomis siekiama išvengti žalingo plano arba projekto poveikio šiai teritorijai arba jį sumažinti, valstybės narės kompetentinga institucija turi teisę atsižvelgti į plano arba projekto charakteristikas, susijusias su teršalų šalinimu, kurios gali sumažinti žalingą poveikį Europos svarbos teritorijai, tik dėl to, kad šios charakteristikos nėra numatytos kaip poveikio švelninimo priemonės, net jeigu jos ir turi tokį poveikį, ir kad jos būtų buvusios įtrauktos į projektą kaip standartinės charakteristikos, nepaisant poveikio aptariamai Europos svarbos teritorijai?
- 5) Ar Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad, jeigu valstybės narės kompetentinga institucija, nepaisydama ekspertų įstaigų užduotų klausimų arba išreikštų abejonių, atrankos [preliminaraus tyrimo] etape yra įsitikinusi, kad tinkamo vertinimo atlikti nereikia, ši institucija turi aiškiai ir išsamiai nurodyti motyvus, galinčius išsklaidyti visas pagrįstas mokslines abejones dėl numatytų darbų poveikio Europos svarbos teritorijai ir aiškiai bei individualiai išsklaidančius kiekvieną su tuo susijusią abejonę, išreikštą per visuomenės dalyvavimo procesą?

⁶ 2021 m. gegužės 27 d. *High Court* sprendimas *Eco Advocacy / An Bord Pleanála* (2020, Nr. 1030 JR, [2021] IEHC 265, 46, 48 ir 86 punktai).

6) Jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį ir (arba) šią direktyvą, siejamą su teisinio saugumo principu ir gero administravimo reikalavimais pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 41 straipsnį, tais atvejais, kai kompetentinga institucija nusprendžia neatlikti pasiūlymo dėl plėtros leidimo tinkamo vertinimo, turi būti aiškiai, atskirai ir (arba) konkrečiai nurodyta, kokiuose tiksliai dokumentuose išdėstyti kompetentingos institucijos motyvai?

19. Rašytines pastabas pateikė kartu *Eco Advocacy CLG, An Bord Pleanála, An Taisce – The National Trust for Ireland* ir *ClientEarth*, taip pat Airija, Italijos Respublika ir Europos Komisija. Visos šios šalys, išskyrus Italiją, dalyvavo 2022 m. spalio 27 d. vykusiame teismo posėdyje.

IV. Teisinis vertinimas

20. *High Court* klausimai susiję, viena vertus, su reikalavimų šalių, kurios pareiškia apie Sąjungos teisės pažeidimą, argumentams priimtinumu (pirmasis klausimas), antra vertus, su preliminariu tyrimu, ar turi būti atliekamas poveikio aplinkai vertinimas pagal PAV direktyvą (antrasis ir trečiasis klausimai) arba tinkamas poveikio saugomoms teritorijoms įvertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį (ketvirtasis–šeštasis klausimai).

A. Pirmasis klausimas: pareiškimui apie tariamą pažeidimą keliami reikalavimai

21. Pirmuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, kokios nacionalinių reikalavimų, keliamų dėl skundo pagrindų išdėstymo teismo procese, ribos nustatytos Sąjungos teisėje. Iš klausimo matyti, kad pagal Airijos proceso teisę konkretūs pažeidimai, apie kuriuos pareiškama, turi būti nurodyti šalies procesiniuose dokumentuose. Vis dėlto, atrodo, pareiškėjai pagrindinėje byloje ne visuose skundo pagrinduose išsamiai nurodė, kokios atitinkamos direktyvos nuostatos buvo pažeistos, koku tiksliai išaiškinimu remiamasi ir koks pažeidimas padarytas. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar bendruoju Sąjungos teisės viršenybės principu ir (arba) lojalaus bendradarbiavimo principu apskritai arba konkrečiai aplinkos teisės srityje pagrindžiama nacionalinių teismų teisė arba net pareiga tokius raštu nepakankamai išdėstytus skundo pagrindus visgi nagrinėti.

1. Klausimo priimtinumas

22. Italija laiko šį klausimą nepriimtiniu, nes prašyme priimti prejudicinį sprendimą tiksliai nenurodytos nacionalinės teisės normos, kurias turėjo atitikti *Eco Advocacy* argumentai, kad jie būtų priimtini.

23. Su šiuo priekaištu reikia sutikti – prašyme priimti prejudicinį sprendimą tiksliau nurodyti šias nacionalines taisykles ir atitinkamus rašytinius ir žodinius argumentus būtų buvę tikslinga tam, kad Teisingumo Teismas priimtų naudingą sprendimą ir Italija dalyvautų procese. Pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnį prašyme priimti prejudicinį sprendimą turi būti trumpai išdėstomas ginčo dalykas ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės ar bent jau išdėstomi faktai, kuriais grindžiami klausimai, ir pateikiamas nacionalinių nuostatų, kurios nagrinėjamu atveju galėtų būti taikomos, turinys ir prireikus reikšminga nacionalinė teismų praktika.

24. Šią informaciją būtų galima rasti nacionaliniuose bylos dokumentuose, visų pirma ankstesniame *High Court* sprendime⁷, bet ši medžiaga valstybėms narėms ir Sąjungos institucijoms nėra teikiama ir verčiama.

25. Vis dėlto, nepaisant šio trūkumo, į šį klausimą įmanoma atsakyti, nes Teisingumo Teismas procese dėl prejudicinio sprendimo priėmimo tik aiškina Sąjungos teisę ir nepriima galutinio sprendimo nacionalinio teismo nagrinėjamame ginče. Taigi nėra tinkama šį klausimą atmesti kaip nepriimtina.

2. Vertinimas

26. Pirmuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, ar pagal nacionalinę proceso teisę gali būti reikalaujama, kad apie Sąjungos teisės pažeidimus būtų aiškiai ir tiksliai pareiškama jau rašytinėje proceso dalyje. Taigi teiraujamasi, viena vertus, ar tokie šalių argumentams keliami reikalavimai yra priimtini ir, kita vertus, ar pagal Sąjungos teisę nacionaliniams teismams suteikiama teisė ar net nustatoma pareiga tokius pažeidimus iškelti *ex officio*, neatsižvelgiant į tai, ar šalys laiku pateikė argumentus.

a) Šalių argumentams keliami reikalavimai

27. Iš *High Court* nurodyto bendrojo Sąjungos teisės viršenybės principo ir (arba) lojalios bendradarbiavimo principo visų pirma matyti, kad nacionaliniai teismai privalo užtikrinti visišką Sąjungos teisės nuostatų veiksmingumą⁸.

28. Vis dėlto, kaip jau paaškinau ankstesnėse išvadose⁹, nacionalinėje valstybių narių teisėje turi būti sureguliuotos proceso taisyklės, taikomos skundams, kuriais siekiama įgyvendinti iš Sąjungos teisės kylančias teises (valstybių narių proceso autonomija), bent jau tiek, kiek nėra atitinkamų Sąjungos taisyklių. Tokiu atveju šiems skundams taikomos proceso taisyklės neturi būti nepalankesnės nei taikomos atitinkamiems skundams pagal nacionalinę teisę (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų naudojimas Sąjungos teisinės sistemos suteikiamomis teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas)¹⁰.

29. PAV direktyvos 11 straipsnyje įtvirtintos konkrečios teisės normos dėl teisinės apsaugos, kuriomis šiuo atveju galėtų būti apribojama valstybių narių proceso autonomija. Pagal 11 straipsnio 1 dalį valstybės narės tam tikromis sąlygomis [suinteresuotos visuomenės nariams] turi suteikti teisę į peržiūrėjimą teisme ar kitoje įstatymo nustatytoje nepriklausomoje ir nešališkoje institucijoje, kad užginčytų sprendimų, veikimo ar neveikimo, kuriems pagal šią direktyvą taikomos visuomenės dalyvavimo nuostatos, materialinį ar procesinį teisėtumą. 11 straipsnio 4 dalies antroje pastraipoje nustatyta, kad bet kuri tokia procedūra turi būti teisinga, nešališka, savalaikė ir ne pernelyg brangi.

⁷ Žr. šios išvados 17 punktą.

⁸ 1978 m. kovo 9 d. Sprendimas *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, 24 punktas) ir 2018 m. spalio 24 d. Sprendimas *XC ir kt.* (C-234/17, EU:C:2018:853, 44 punktas).

⁹ Mano išvados bylose *Impact* (C-268/06, EU:C:2008:2, 45 ir 46 punktai), *Križan ir kt.* (C-416/10, EU:C:2012:218, 153 punktas) ir *Flausch ir kt.* (C-280/18, EU:C:2019:449, 47 ir 48 punktai).

¹⁰ 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimas *Rewe-Zentralfinanz ir Rewe-Zentral* (33/76, EU:C:1976:188, 5 punktas), 2008 m. balandžio 15 d. Sprendimas *Impact* (C-268/06, EU:C:2008:223, 44 ir 46 punktai) ir 2019 m. gruodžio 19 d. Sprendimas *Deutsche Umwelthilfe* (C-752/18, EU:C:2019:1114, 33 punktas).

30. Pagal šias nuostatas reikalaujama, kad, visų pirma, aplinkos apsaugos asociacijoms būtų užtikrinta teisė pasinaudoti efektyvia ir sąžininga peržiūros procedūra. Tai reiškia, kad turi būti suteikiama galimybė užginčyti atitinkamų sprendimų, veikimo ar neveikimo teisėtumą, taigi pareikšti tam tikrus skundo pagrindus. Vis dėlto tai, kaip ir kada šie pagrindai turi būti pareiškiami, šiose teisės normose nesureguliuota. Taigi šiuo aspektu valstybės narės tebeturi proceso autonomiją.

31. Nematyti, kad šiuo atveju būtų pažeistas lygiavertiškumo principas. Vis dėlto neatmestina, kad dėl rašytinių argumentų tikslumo reikalavimų gali tapti neįmanoma arba sudėtinga teisme įgyvendinti teises. Visgi veiksmingumo principas pažeidžiamas tik tuomet, kai teisme įgyvendinti teises tampa *pernelyg* sudėtinga arba *praktiškai* neįmanoma.

32. Atliekant šį vertinimą reikia atsižvelgti į nagrinėjamų nuostatų vietą visame procese, vykstančiame įvairiose nacionalinėse institucijose, šio proceso eigą ir jo ypatumus. Taigi prirėkus turi būti atsižvelgiama į principus, kuriais grindžiama nacionalinė teisinė apsaugos sistema, pvz., teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo principą ir tinkamą proceso eigą¹¹.

33. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad nacionalinės procesinės nuostatos, pagal kurias bylos dalykas nustatomas pagal ieškinio pareiškimo momentu pateiktus argumentus, yra suderinamos su veiksmingumo principu, nes jomis užtikrinama tinkama proceso eiga, visų pirma išvengiant didesnių laiko sąnaudų dėl naujų argumentų vertinimo¹².

34. Kaip teisingai nurodo Airija, atitinkamų teisės normų yra ir Sąjungos teismų proceso teisėje. Pavyzdžiui, pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 120 straipsnio c punktą ieškinys apima pagrindus ir argumentus, kuriais remiamasi, bei tokių pagrindų santrauką. Ši informacija turi būti pateikiama pakankamai aiškiai ir tiksliai, kad atsakovas galėtų pasirengti gynybai, o Teisingumo Teismas – vykdyti kontrolę¹³. 127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vykstant procesui negalima remtis naujais pagrindais, nebent jie pagrindžiami teisinėmis ir faktinėmis aplinkybėmis, kurios tapo žinomos vykstant procesui.

35. Taigi su veiksmingumo principu suderinama tai, kad pagal nacionalinių teismų proceso teisę iš šalių reikalaujama ankstyvame etape pakankamai aiškiai ir tiksliai pateikti argumentus, siekiant į juos atsižvelgti.

36. Koks pateikimo būdas yra pakankamai aiškus ir tikslus, priklauso nuo atvejo aplinkybių. Lemiamą reikšmę turėtų turėti tai, ar šalys ir teismas gali suprasti atitinkamą skundo pagrindą taip, kad jiems nekiltų abejonių. Tik perdėtas formalizmas būtų laikytinas pernelyg dideliu apsunkinimu, todėl būtų nesuderinamas su veiksmingumo principu.

37. Skundo pagrindų pareiškimui keliamuose reikalavimuose turėtų būti atsižvelgiama ir į tai, kokių mastu kitos šalies veiksmai prisidėjo prie galimų trūkumų. Visų pirma iš antrojo, trečiojo, penktojo ir šeštojo klausimų matyti, kad pagrindinėje byloje tarnyba leidimo, kuris yra bylos

¹¹ 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Peterbroeck* (C-312/93, EU:C:1995:437, 14 punktas), 2015 m. spalio 6 d. Sprendimas *Târșia* (C-69/14, EU:C:2015:662, 36 ir 37 punktai) ir 2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *Consorzio Italian Management ir Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, 63 punktas).

¹² 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *van Schijndel ir van Veen* (C-430/93 ir C-431/93, EU:C:1995:441, 20 ir 21 punktai) ir 2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *Consorzio Italian Management ir Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, 64 punktas).

¹³ 2003 m. sausio 9 d. Sprendimas *Italija / Komisija* (C-178/00, EU:C:2003:7, 6 punktas) ir 2022 m. kovo 31 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija* (Energetikos produktų apmokestinimas) (C-139/20, EU:C:2022:240, 55 punktas).

dalykas, motyvus pateikė tokia forma, kuri galėjo prisidėti prie to, kad *Eco Advocacy* argumentai turėjo trūkumų. Jei tai tiesa, į šią aplinkybę turėtų būti tinkamai atsižvelgiama reikalavimuose, keliamuose *Eco Advocacy* argumentams.

38. Ar tam tikri šalies procesiniai dokumentai atitinka šiuos reikalavimus, turi įvertinti kompetentingas nacionalinis teismas. Aiškindamas atitinkamas teisės normas, šis teismas privalo nustatyti, koks turi būti atitinkamų nacionalinių reikalavimų turinys, ir tik jis turi žinių, kurios yra būtinos siekiant įvertinti, koks argumentų pateikimo būdas yra pakankamai aiškus ir tikslus, kad šalys ir jis pats juos suprastų. Be to, šis teismas savo nuožiūra gali nustatyti, ar dėl argumentų trūkumų tikrai kilo nesusipratimų ir kiek jie sietini su kitos šalies veiksmais.

39. Apibendrinant reikia konstatuoti, kad pagal valstybių narių proceso autonomiją, ribojamą veiksmingumo principo, leidžiama bylos šalis įpareigoti ankstyvame etape pakankamai aiškiai ir tiksliai savo rašytiniuose argumentuose nurodyti Sąjungos teisės pažeidimus tam, kad į juos atsižvelgtų nacionalinis teismas.

b) Pažeidimų iškėlimas ex officio

40. Vis dėlto reikalavimai, kurie, remiantis pirmesniais svarstymais, gali būti keliami šalių argumentams, teikiamiems nacionaliniams teismams, turėtų ribotą poveikį, jei pagal Sąjungos teisę šiems teismams būtų nustatoma pareiga arba bent jau suteikiama teisė nepakankamai nurodytus Sąjungos teisės pažeidimus iškelti *ex officio*.

41. Visgi *High Court* atitinkamą pareigą kildina iš būtinybės užtikrinti Sąjungos teisės veiksmingumą. *An Taisce* šiuo klausimu nurodo Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pagal kurią, remiantis atitinkamų sprendimų formuluote anglų kalba, nacionaliniai teismai turi *of their own motion* netaikyti su Sąjungos teise nesuderinamų nacionalinės teisės normų¹⁴. Remiantis šia jurisprudencija anglų kalba tai yra suprantama, nes *of their own motion* gali būti verčiama ir kaip *ex officio*. Tai reiškia, kad šią jurisprudenciją būtų galima suprasti taip, kad valstybių narių teismai *ex officio* turi netaikyti nacionalinės teisės aktų, jei jie nesuderinami su Sąjungos teise.

42. Vis dėlto ši nuomonė grindžiama klaidingu nurodytos jurisprudencijos, susijusios su Sąjungos teisės viršenybe, supratimu. Tai aiškiau iš šios formuluotės prancūzų kalba, pagal kurią teismai turi veikti *de leur propre autorité*, ir, pvz., vokiečių kalba, kur kalbama apie *eigene Entscheidungsbefugnis* („savo iniciatyva“)¹⁵.

43. Kaip matyti ir iš šių Teisingumo Teismo išvadų konteksto, kalbama apie nacionalinių teismų teisę nacionalinės teisės aktus aiškinti pagal Sąjungos teisės reikalavimus arba prireikus taikyti viršenybę turinčius Sąjungos teisės aktus, nelaukiant, kol su Sąjungos teise nesuderinamos nacionalinės teisės normos bus pripažintos negaliojančiomis arba panaikintos.

¹⁴ *An Taisce* remiasi 2018 m. gruodžio 4 d. Sprendimu *Minister for Justice and Equality ir Commissioner of An Garda Síochána* (C-378/17, EU:C:2018:979, 35 punktas), bet atitinkamos formuluotės vartojamos ir, pvz., 1978 m. kovo 9 d. Sprendime *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, 24 punktas) ir 2018 m. spalio 24 d. Sprendime *XC ir kt.* (C-234/17, EU:C:2018:853, 44 punktas). Taip pat žr. mano išvadą byloje *Friends of the Irish Environment* (C-254/19, EU:C:2020:320, 66 punktas).

¹⁵ Žr. 14 išnašoje nurodytus sprendimus.

44. Kaip jau paaškinau, tam nereikia, kad šalys nacionaliniuose teismuose konkrečiai aiškiai nurodytų, kokias nacionalinės teisės normas šie teismai turėtų aiškinti pagal Sąjungos teisę arba kurių turėtų netaikyti. Šių normų nurodymas ir veikimo būdo nustatymas, siekiant panaikinti galimą prieštarą tarp nacionalinės teisės ir Sąjungos teisės, yra veikiau nacionalinių teismų pareigos pasiekti Sąjungos teisėje numatytą tikslą¹⁶.

45. Vis dėlto klausimas, ar nacionaliniai teismai gali arba turi *ex officio* iškelti tam tikrus Sąjungos teisės pažeidimus, su tuo neturi nieko bendro.

46. Kaip ir kalbant apie Sąjungos teisės viršenybę, PAV direktyvos 11 straipsnio procesinėse nuostatose taip pat nėra nurodymų šiuo klausimu. Visų pirma iš jų nekyla jokios nacionalinių teismų pareigos ar teisės nagrinėti skundžiamo sprendimo teisėtumo klausimą viršijant pareikštus pagrindus.

47. Tuo PAV direktyvos 11 straipsnis skiriasi nuo teisės normų, kurios buvo neseniai priimto sprendimo dėl trečiųjų valstybių piliečių sulaikymo peržiūros dalykas. Pagal šias nuostatas teisminės institucijos įpareigojamos reguliariai peržiūrėti sulaikymo teisėtumą, ir ši pareiga nėra jokia forma apribojama¹⁷. Tuo remdamasis Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad kompetentinga teisminė institucija *ex officio* turi patikrinti, ar buvo nepaisyta kokios nors teisėtumo sąlygos, kuria atitinkamas asmuo nesirėmė¹⁸. Atsižvelgiant į tai, kad sulaikymas yra rimtas pagrindinės teisės į laisvę pagal Chartijos 6 straipsnį suvaržymas, šis įpareigojimas yra pateisinamas. Visgi Sąjungos aplinkos teisės įgyvendinimo srityje nėra panašios teisės normos ir paprastai taip pat nėra panašiai rimtai suvaržomos atskirų asmenų teisės.

48. Taigi pareigos tam tikrus skundo pagrindus nagrinėti *ex officio* nustatymas nacionaliniams teismams arba tokios teisės jiems suteikimas taip pat turi būti vertinamas pagal valstybių narių proceso autonomiją, ribojamą lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.

49. Tad, remiantis suformuota jurisprudencija, pagal Sąjungos teisę nacionaliniai teismai nėra įpareigojami *ex officio* nagrinėti Sąjungos teisės nuostatų pažeidimo klausimo, jei jį nagrinėdami turėtų peržengti šalių nustatytas bylos ribas. Šie teismai teisinius aspektus, kylančius iš imperatyvios Sąjungos teisės nuostatos, privalo *ex officio* iškelti tik kai jie pagal nacionalinę teisę turi pareigą arba teisę tai daryti imperatyvios nacionalinės teisės nuostatos atveju¹⁹.

50. Teisingumo Teismas, nukrypdamas nuo to, nusprendė, kad nacionaliniai teismai turi *ex officio* įvertinti sutarties sąlygos, patenkančios į Direktyvos dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais²⁰ taikymo sritį, nesąžiningumą ir taip kompensuoti disbalansą tarp vartotojo ir verslininko, jei tik jam žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės²¹. Vis dėlto

¹⁶ Mano išvada byloje *Friends of the Irish Environment* (C-254/19, EU:C:2020:320, 67 punktą).

¹⁷ 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid ir X* (Sulaikymo patikrinimas *ex officio*) (C-704/20 ir C-39/21, EU:C:2022:858, 85–87 punktai).

¹⁸ 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid ir X* (Sulaikymo patikrinimas *ex officio*) (C-704/20 ir C-39/21, EU:C:2022:858, 94 punktą).

¹⁹ 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *van Schijndel ir van Veen* (C-430/93 ir C-431/93, EU:C:1995:441, 13, 14 ir 22 punktai), 1996 m. spalio 24 d. Sprendimas *Kraaijeveld ir kt.* (C-72/95, EU:C:1996:404, 57, 58 ir 60 punktai), 2008 m. vasario 12 d. Sprendimas *Kempter* (C-2/06, EU:C:2008:78, 45 punktą) ir 2017 m. balandžio 26 d. Sprendimas *Farkas* (C-564/15, EU:C:2017:302, 32 ir 35 punktai). Taip pat žr. mano išvadą byloje *Friends of the Irish Environment* (C-254/19, EU:C:2020:320, 60 punktą).

²⁰ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

²¹ 2000 m. birželio 27 d. Sprendimas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores* (C-240/98–C-244/98, EU:C:2000:346, 26 punktą), 2013 m. kovo 14 d. Sprendimas *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 46 punktą) ir 2022 m. gegužės 17 d. Sprendimas *SPV Project 1503 ir kt.* (C-693/19 ir C-831/19, EU:C:2022:395, 53 punktą).

tai yra ypatingas atvejis, kai konkretus vartotojų apsaugos poreikis pasireiškia ir tuo, kad nesąžiningos sąlygos vartotojui pagal direktyvos 6 straipsnio 1 dalį yra neprivalomos²². Vėliau Teisingumo Teismas šią jurisprudenciją išplėtė ir pritaikė tam tikrų kitų teisių, vartotojams suteikiamų pagal Sąjungos teisę, įgyvendinimui²³.

51. Sąjungos aplinkos teisės srityje šią jurisprudenciją galbūt būtų galima taikyti atvejais, kai kyla ypač rimtų pažeidimų rizika²⁴. Vis dėlto šiuo atveju tokių požymių nematyti. Taigi nėra būtinybės toliau svarstyti šio klausimo.

52. Prejudiciniame klausime taip pat keliama hipotezė, kad nors pagal Sąjungos teisę nacionaliniams teismams nenustatoma pareiga, bet bent jau suteikiama teisė *ex officio* kelti Sąjungos aplinkos teisės pažeidimus. Tebėra neaišku, ar šis klausimas reikšmingas priimant sprendimą byloje, nes bylos šalys iš Airijos vieningai teigia, kad *High Court* jau pagal Airijos teisę tam tikromis aplinkybėmis turi teisę tokius pažeidimus kelti *ex officio*.

53. Jei šis klausimas būtų reikšmingas priimant sprendimą byloje, vertinimo kriterijus taip pat turėtų būti valstybių narių proceso autonomijos ribos, nustatytos pagal lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus.

54. Galimybė suteikti tokią teisę galėtų kilti visų pirma iš lygiavertiškumo principo, kai šis įgaliojimas panašiais atvejais numatytas pagal nacionalinę teisę. Nors, remiantis ką tik minėtu argumentu, taip ir yra, galiausiai tam, kad būtų galima galutinai atsakyti į šį klausimą, nepakanka informacijos apie Airijos teisę.

55. Veiksmingumo principu galima pagrįsti daugių daugiausia pareigą nacionaliniams teismams *ex officio* iškelti tam tikrus pažeidimus, bet šiuo atveju tam nėra atspirties taškų. Mat šio principo atskaitos taškas yra Sąjungos teisės suteikiamos teisės. Teisių įgyvendinimas negali priklausyti nuo įgaliojimo, dėl kurio vykdymo diskreciją turi teismai.

56. Taigi pagal Sąjungos teisę nacionaliniams teismams paprastai nenustatoma pareiga arba nesuteikiama teisė *ex officio* iškelti aplinkos teisės pažeidimus.

c) Atsakymas į pirmąjį klausimą

57. Taigi į pirmąjį klausimą reikia atsakyti taip: pagal valstybių narių proceso autonomiją, ribojamą veiksmingumo principo, leidžiama bylos šalis įpareigoti ankstyvame etape pakankamai aiškiai ir tiksliai savo rašytiniuose argumentuose nurodyti Sąjungos aplinkos teisės pažeidimus, kad į juos galėtų atsižvelgti nacionalinis teismas. Pagal Sąjungos teisę nacionaliniam teismui paprastai nenustatoma pareiga arba nesuteikiama teisė *ex officio* iškelti tokius pažeidimus.

²² 2000 m. birželio 27 d. Sprendimas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores* (C-240/98–C-244/98, EU:C:2000:346, 26 punktas), 2013 m. kovo 14 d. Sprendimas *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 45 punktas) ir 2022 m. gegužės 17 d. Sprendimas *SPV Project 1503 ir kt.* (C-693/19 ir C-831/19, EU:C:2022:395, 52 punktas).

²³ 2007 m. spalio 4 d. Sprendimas *Rampion ir Godard* (C-429/05, EU:C:2007:575, 65 punktas) ir 2016 m. balandžio 21 d. Sprendimas *Radlinger ir Radlingerová* (C-377/14, EU:C:2016:283, 66 punktas).

²⁴ Mano išvada byloje *Križan ir kt.* (C-416/10, EU:C:2012:218, 160–166 punktai).

B. Klausimai dėl poveikio aplinkai vertinimo

58. Antrasis ir trečiasis klausimai susiję su preliminariu tyrimu, ar turi būti atliekamas projekto poveikio aplinkai vertinimas. Jie teikiami tik tam atvejui, jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, visgi, remiantis pirma išdėstytais svarstymais, galiausiai į šį klausimą turės atsakyti nacionalinis teismas vadovaudamasis Teisingumo Teismo nurodymais dėl išaiškinimo. Taigi reikia atsakyti ir į šiuos klausimus.

59. Pagal PAV direktyvos 2 straipsnio 1 dalį valstybės narės imasi visų priemonių, reikalingų užtikrinti, kad, prieš išduodant sutikimą planuojamai veiklai, dėl projektų, kurie gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai, be kita ko, dėl savo pobūdžio, masto ar vietos, būtų reikalaujama poveikio aplinkai vertinimo. Tai yra vadinamasis poveikio aplinkai vertinimas.

60. Pagal PAV direktyvos 4 straipsnio 1 dalį I priede išvardytų projektų vertinimas iš principo turi būti atliekamas visada. Remiantis PAV direktyvos 4 straipsnio 2 dalimi, išvada, ar tam tikrais atvejais reikalingas II priede išvardytų projektų poveikio aplinkai vertinimas, padaroma išnagrinėjus kiekvieną atvejį atskirai. Kaip nustatyta 4 straipsnio 3 dalyje, darant atitinkamą išvadą turi būti atsižvelgiama į aktualius atrankos kriterijus, įtvirtintus III priede. Nagrinėjami klausimai susiję būtent su šiuo preliminariu tyrimu.

61. Teisingumo Teismas šiuo klausimu nusprendė, kad poveikio aplinkai vertinimas turi būti atliekamas, kai yra tikimybė arba pavojus, kad atitinkamas projektas turės reikšmingą poveikį aplinkai. Atsižvelgiant visų pirma į atsargumo principą, kuriuo, be kita ko, grindžiama Sąjungos siekiama aukšto lygio apsaugos politika aplinkos srityje pagal SESV 191 straipsnio 2 dalį ir kuriuo remiantis turi būti aiškinama PAV direktyva, toks pavojus egzistuoja, kai remiantis objektyviomis aplinkybėmis negalima atmesti galimybės, kad atitinkamas projektas turės reikšmingą poveikį aplinkai²⁵. Tai atitinka Espo konvencijos²⁶ įgyvendinimo komiteto praktiką²⁷, o ši konvencija įgyvendinama PAV direktyva²⁸.

62. Taigi pirmiau atsakysiu į trečiąjį, paskui – į antrąjį klausimą.

1. Trečiasis klausimas: motyvavimo mastas atsisakant atlikti poveikio aplinkai vertinimą

63. Trečiuoju klausimu *High Court* bando patikslinti motyvų aiškumui keliamus reikalavimus; jis siekia išsiaiškinti, ar institucija turi aiškiai pateikti visų konkrečių PAV direktyvos III priedo punktų ir papunkčių analizę tiek, kiek šie punktai ir papunkčiai gali būti reikšmingi projektui.

²⁵ 2018 m. gegužės 31 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija* (C-526/16, nepaskelbtas Rink., EU:C:2018:356, 66 ir 67 punktai) ir generalinio advokato A. M. Collins išvada byloje *Wertinvest Hotelbetrieb* (C-575/21, EU:C:2022:930, 47 punktą), remiantis suformuota jurisprudencija dėl Buveinių direktyvos, visų pirma 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimu *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 43 ir 44 punktai).

²⁶ 1991 m. Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (OL C 104, 1992, p. 7).

²⁷ Economic Commission for Europe, *Opinions of the Implementation Committee* (2001–2020) (2020), Nr. 25. Taip pat žr. *Findings and recommendations further to a submission by Romania regarding Ukraine* (EIA/IC/S/1, *Bystroe Canal Project*), 2008 m. vasario 27 d. (ECE/MP.EIA/2008/6, Nr. 49).

²⁸ Šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2018:972, 69–74 punktai, 105 ir paskesni punktai).

64. Pagal PAV direktyvos 4 straipsnio 5 dalies b punktą institucijos išvadoje, kad nereikalingas poveikio aplinkai vertinimas, turi būti nurodomos pagrindinės priežastys, dėl kurių nereikalaujama tokio vertinimo remiantis atitinkamais kriterijais, išvardytais III priede. PAV direktyvos III priede nurodyti kriterijai susiję su tam tikromis atitinkamo projekto charakteristikomis, vietos savybėmis ir galimo poveikio pobūdžiu ir požymiais.

65. Šiuos reikalavimus motyvai gali atitikti tik tuomet, kai jais pagal kiekvieną PAV direktyvos III priede nurodytą kriterijų remiantis objektyviomis aplinkybėmis atmetama, kad projektas turės reikšmingą poveikį. Pagal kai kuriuos kriterijus ši išvada gali būti akivaizdi; tokiu atveju gali pakakti trumpos pastabos, tam tikromis aplinkybėmis – netgi dėl visų tokio pobūdžio kriterijų kartu. Kitais atvejais gali prireikti išsamesnės informacijos²⁹.

66. PAV direktyvoje nenustatyta, kokia forma motyvai atsižvelgiant į šiuos aspektus turi būti pateikiami. Visų pirma pagal direktyvą nereikalaujama, kad motyvai atitektų III priedo struktūrą. Vis dėlto motyvais turi būti pakankamai aiškiai atmetama, kad projektas turės reikšmingą poveikį aplinkai. Jei pagal tam tikrus III priede išvardytus kriterijus tokia galimybė neatmetama, motyvai negali pateisinti atsisakymo atlikti poveikio aplinkai vertinimą.

67. Taigi atsisakymo atlikti poveikio aplinkai vertinimą motyvais pagal PAV direktyvos 4 straipsnio 5 dalies b punktą, remiantis objektyviomis aplinkybėmis ir nurodant atitinkamus III priede išvardytus kriterijus, turi būti atmetama tikimybė arba pavojus, kad atitinkamas projektas turės reikšmingą poveikį aplinkai.

2. Antrasis klausimas: konkretus motyvų nurodymas atsisakant atlikti poveikio aplinkai vertinimą

68. Antruoju klausimu siekiama išsiaiškinti, kaip tiksliai sprendime neatlikti poveikio aplinkai vertinimo turi būti nurodyta, kokiuose dokumentuose pateikti šio sprendimo motyvai.

69. Šio klausimo aplinkybės yra tokios, kad *Eco Advocacy* pagrindinėje byloje reiškė priekaištą, esą tarnybos sprendimas nemotyvuotas, nes nesuprato, kad motyvai pateikti sprendimo priede.

70. Kaip minėta, pagal PAV direktyvos 4 straipsnio 5 dalies b punktą sprendime neatlikti poveikio aplinkai vertinimo turi būti pateikti motyvai. Šia nuostata teisės aktų leidėjas sukonkretino pareigą motyvuoti, kuri siejama su tuo, kad turi būti galimybė šį sprendimą veiksmingai apskusti³⁰. Anksčiau Teisingumo Teismas buvo išaiškinęs, kad motyvai gali būti pateikti pačiame sprendime arba pakanka juos pateikti vėliau suinteresuotųjų asmenų prašymu³¹, bet dabar aišku, kad motyvai turi būti sprendimo dalis.

²⁹ Panašiai nustatyta 2018 m. lapkričio 7 d. Sprendime *Holohan ir kt.* (C-461/17, EU:C:2018:883, 37–39 punktai) dėl poveikio teritorijai įvertinimo pagal Buveinių direktyvą.

³⁰ 2009 m. balandžio 30 d. Sprendimas *Mellor* (C-75/08, EU:C:2009:279, 57–59 punktai).

³¹ 2009 m. balandžio 30 d. Sprendimas *Mellor* (C-75/08, EU:C:2009:279, 59 punktas).

71. Vis dėlto pagal PAV direktyvos 4 straipsnio 5 dalį kompetentinga institucija nėra įpareigojama aiškiai, atskirai ir (arba) konkrečiai nurodyti, kokiuose tiksliai dokumentuose pateikti jos motyvai. Šią nuostatą aiškinant kartu su Orhuso konvencijos³² 6 straipsniu, kuris įgyvendinamas PAV direktyva³³, taip pat nematyti jokios nuorodos į tokį reikalavimą.

72. Taigi kompetentinga institucija, kitaip tariant, valstybė narė, turi tam tikrą diskreciją dėl motyvų pateikimo³⁴. Taigi ir šis klausimas vertintinas pagal proceso autonomiją, kuria turi būti naudojama neviršijant pagal lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus nubrėžtų ribų³⁵.

73. Vis dėlto su veiksmingumo principu vargu ar būtų suderinama tai, jei motyvai būtų pateikiami užslėptai arba neaiškiai³⁶, nes tokiu atveju, susiejant su atsisakymu atlikti poveikio aplinkai vertinimą, galimų teisių įgyvendinimas būtų nereikalingai, taigi pernelyg, apsunkinamas. Atvirkščiai, motyvai turi būti atpažįstami kaip tokie ir juose turi būti aiškiai nurodyta, kokia informacija remiantis buvo priimtas sprendimas.

74. Taigi sprendimo neatlikti poveikio aplinkai vertinimo motyvais pagal PAV direktyvos 4 straipsnio 5 dalies b punktą ir veiksmingumo principą turi būti užtikrinama, kad motyvai būtų atpažįstami kaip tokie ir būtų suprantamas jų turinys. Ar motyvai atitinka šiuos reikalavimus, turi nagrinėti nacionalinis teismas, siekdamas įvertinti, ar atitinkamos valstybės narės visuomenė motyvus galėjo atpažinti ir suprasti.

C. Klausimai dėl Buveinių direktyvos

75. Ketvirtasis–šeštasis klausimai susiję su preliminariu tyrimu, ar turi būti atliekamas tinkamas poveikio teritorijai įvertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį.

76. Bendrasis poveikio aplinkai vertinimas nėra tiesiogiai susijęs su leidimo suteikimo sąlygomis³⁷, o poveikio teritorijai įvertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį skirtas pasiruošti pritarti planui arba projektui. Mat 3 dalies antrame sakinyje nustatyta, kad, atsižvelgiant į poveikio teritorijai įvertinimo išvadas ir remiantis 4 dalies nuostatomis, kompetentingos nacionalinės institucijos pritaria planui ar projektui tik įsitikinusios, kad jis neigiamai nepaveiks nagrinėjamos teritorijos vientisumo, ir, jei reikia, išsiaiškinusios plačiosios visuomenės nuomonę.

³² 1998 m. Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (OL L 124, 2005, p. 4), priimta 2005 m. vasario 17 d. Tarybos sprendimu 2005/370/EB (OL L 124, 2005, p. 1).

³³ PAV direktyvos 18–21 konstatuojamosios dalys ir 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB, nustatanti visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/337/EEB ir 96/61/EB dėl visuomenės dalyvavimo ir teisės kreiptis į teismus (OL L 156, 2003, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 7 t., p. 466).

³⁴ Taip pat žr. 2009 m. kovo 7 d. Atitikties Orhuso konvencijai komiteto (*Aarhus Convention Compliance Committee*) išvadas ir rekomendacijas, *Association Kazokiškės Community / Lietuva* (ACCC/C/2006/16, ECE/MP.PP/2008/5/Add.6, Nr. 81). Dėl šio komiteto taip pat žr. mano naujausią išvadą byloje *FCC Česká republika* (C-43/21, EU:C:2022:64, 16 išnaša ir joje nurodyta jurisprudencija).

³⁵ Šiuo klausimu žr. 2019 m. lapkričio 7 d. Sprendimą *Flausch ir kt.* (C-280/18, EU:C:2019:928, 27 punktą).

³⁶ Pvz., 2020 m. gegužės 28 d. Sprendimas *Land Nordrhein-Westfalen* (C-535/18, EU:C:2020:391, 87 punktą).

³⁷ 2007 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Komisija / Airija* (C-418/04, EU:C:2007:780, 231 punktą) ir 2013 m. kovo 14 d. Sprendimas *Leth* (C-420/11, EU:C:2013:166, 46 punktą).

77. Šį pritarimą galima duoti tik tuomet, kai nebėra nė vienos moksliskai pagrįstos abejonės dėl plano arba projekto neigiamo poveikio atitinkamos teritorijos vientisumui³⁸. Taigi poveikio teritorijai įvertinimo ataskaitoje turi būti pateiktos išsamios, tikslios ir galutinės išvados, galinčios išsklaidyti bet kokią pagrįstą mokslo abejonę dėl neigiamo numatytų darbų poveikio atitinkamai saugomai teritorijai³⁹.

78. Ši poveikio teritorijai įvertinimo funkcija nulemia preliminariam tyrimui keliamus reikalavimus, ar turi būti atliekamas poveikio teritorijai įvertinimas.

79. Pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalies pirmą sakinį dėl plano arba projekto, galinčio individualiai arba kartu su kitais planais arba projektais reikšmingai paveikti specialią saugomą teritoriją, turi būti atliekamas jo galimo poveikio tai teritorijai įvertinimas.

80. Aiškindamas šią nuostatą Teisingumo Teismas suformavo vėliau bendrajam poveikio aplinkai vertinimui pritaikytą⁴⁰ vertinimo kriterijų, pagal kurį pareiga atlikti vertinimą atsiranda, kai yra tikimybė arba pavojus, kad planas arba projektas reikšmingai neigiamai paveiks teritoriją⁴¹. Šiuo atveju taip pat taikoma tai, kad, atsižvelgiant visų pirma į atsargumo principą, toks pavojus egzistuoja, kai remiantis objektyviomis aplinkybėmis negalima atmesti, kad atitinkamas planas arba atitinkamas projektas reikšmingai neigiamai paveiks atitinkamos teritorijos apsaugos tikslus⁴². Toks pavojus turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečius su šiais planais arba projektais susijusios teritorijos požymius ir aplinkos sąlygas⁴³. Jei atlikus šį preliminarų tyrimą lieka abejonų dėl reikšmingo poveikio, turi būti atliekamas Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalies pirmame sakinyje numatytas išsamus poveikio teritorijai įvertinimas⁴⁴. Taigi šis išsamus įvertinimas yra taisyklė, ir nukrypti nuo jos leidžiama, tik kai išsklaidytos bet kokios abejonės dėl įvertinimo būtinybės.

81. Atsižvelgdama į šiuos svarstymus, į ketvirtąjį–šeštąjį klausimus atsakysiu atvirkštine tvarka.

1. Šeštasis klausimas: konkretus motyvų žymėjimas atsisakant atlikti įvertinimą pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį

82. Šeštasis klausimas pakartoja antrąjį klausimą – dėl motyvavimo atsisakant atlikti poveikio teritorijai įvertinimą pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį. Ir šiuo atveju reikia išsiaiškinti, kaip tiksliai turi būti nurodyta, kokiuose dokumentuose pateikti šio sprendimo motyvai. Šis

³⁸ 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 59 punktas), 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 117 punktas) ir 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2019:622, 120 punktas).

³⁹ 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimas *Sweetman ir kt.* (C-258/11, EU:C:2013:220, 44 punktas), 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 114 punktas) ir 2020 m. rugsėjo 9 d. Sprendimas *Friends of the Irish Environment* (C-254/19, EU:C:2020:680, 55 punktas).

⁴⁰ Žr. šios išvados 61 punktą.

⁴¹ 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 41 ir 43 punktai), 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 111 punktas) ir 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2019:622, 119 punktas).

⁴² 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2019:622, 134 punktas) ir 2020 m. rugsėjo 9 d. Sprendimas *Friends of the Irish Environment* (C-254/19, EU:C:2020:680, 51 punktas). Dėl PAV direktyvos žr. šios išvados 61 punktą.

⁴³ 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 48 punktas), 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2019:622, 134 punktas) ir 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 112 punktas).

⁴⁴ 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 44 punktas), 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimas *Komisija / Belgija* (C-538/09, EU:C:2011:349, 41 punktas) ir 2018 m. lapkričio 7 d. Sprendimas *Coöperatie Mobilisation for the Environment ir kt.* (C-293/17 ir C-294/17, EU:C:2018:882, 114 punktas).

klausimas teikiamas taip pat tik tam atvejui, jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, visgi atsakymas reikalingas, nes tik nacionalinis teismas gali nuspręsti, ar atsakymas į pirmąjį klausimą pagrindinėje byloje yra teigiamas, ar neigiamas.

83. Skirtingai nei PAV direktyvoje, Buveinių direktyvoje nėra aiškiai reguliuojamas atsisakymo atlikti tinkamą poveikio teritorijai įvertinimą motyvavimas.

84. Vis dėlto, kaip ir susiejant su bendroju poveikio teritorijai įvertinimu⁴⁵, veiksminga teisminė šio sprendimo kontrolė ir veiksminga teisinė apsauga suponuoja, kad teismas, į kurį buvo kreiptasi, ir teisinės apsaugos prašantys subjektai kartu su sprendimu arba bent jau vėliau, pateikę prašymą, gauna galimybę susipažinti su skundžiamo sprendimo motyvais⁴⁶. Ši pareiga motyvuoti, be kita ko, atitinka teisę į gerą administravimą, kurios valstybių narių institucijos, taikydamos Sąjungos teisę, turi paisyti ne dėl Chartijos 41 straipsnio⁴⁷, o dėl bendrojo teisinio principo⁴⁸. Kalbant apie aplinkos teisės sprendimus, kuriuos priimant – kaip ir poveikio teritorijai įvertinimo pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį atveju⁴⁹ – pagal Orhuso konvencijos 6 straipsnį turi dalyvauti visuomenė, motyvuoti reikalaujama ir pagal šios konvencijos 6 straipsnio 9 dalį.

85. Pateikti motyvus pagal Sąjungos teisę reikalaujama, tačiau kokia forma – nereguluojama, todėl šiam klausimui taikoma valstybių narių proceso autonomija, kuria jos turi naudotis nepažeisdamos lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Taigi galiausiai tam, kaip turi būti pateikiami atsisakymo atlikti poveikio teritorijai įvertinimą pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį motyvai, taikomi tokie patys argumentai kaip ir atsisakymui atlikti poveikio aplinkai vertinimą⁵⁰.

86. Kai sprendimo neatlikti poveikio teritorijai įvertinimo pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį motyvai – kaip pagrindinėje byloje – pateikti sprendime, kompetentinga institucija turi užtikrinti, kad motyvai būtų atpažinti kaip tokie ir būtų suprantamas jų turinys. Tai, ar motyvai atitinka šiuos reikalavimus, turi nagrinėti nacionalinis teismas. Jis turi informacijos, kuri yra būtina siekiant įvertinti, ar atitinkamos valstybės narės visuomenė motyvus galėjo atpažinti ir suprasti.

2. Penktasis klausimas: abejonių paneigimas

87. Penktuoju klausimu *High Court* kelia du smulkesnius klausimus dėl sprendimo neatlikti poveikio teritorijai įvertinimo pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį motyvų turinio: pirmiausia reikia išsiaiškinti, ar šiais motyvais turi būti išsklaidyta bet kokia pagrįsta mokslinė abejonė dėl numatytų darbų poveikio atitinkamai Europos Sąjungos teritorijai. Antra, teismas teiraujasi, ar motyvais turi būti aiškiai ir konkrečiai išsklaidytos visos abejonės, kurios šiuo aspektu buvo išreikštos per visuomenės dalyvavimo procesą.

⁴⁵ Žr. šios išvados 70 punktą.

⁴⁶ Šiuo klausimu žr. 1987 m. spalio 15 d. Sprendimą *Heylens ir kt.* (222/86, EU:C:1987:442, 15 punktas) ir 2009 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Mellor* (C-75/08, EU:C:2009:279, 59 punktas). Taip pat žr. mano išvadą byloje *Holohan ir kt.* (C-461/17, EU:C:2018:649, 65 punktas).

⁴⁷ 2014 m. liepos 17 d. Sprendimas *YS ir kt.* (C-141/12 ir C-372/12, EU:C:2014:2081, 67 punktas) ir 2015 m. gruodžio 17 d. Sprendimas *WebMindLicenses* (C-419/14, EU:C:2015:832, 83 punktas).

⁴⁸ 2014 m. gegužės 8 d. Sprendimas *N.* (C-604/12, EU:C:2014:302, 49 ir 50 punktai) ir 2017 m. lapkričio 9 d. Sprendimas *LS Customs Services* (C-46/16, EU:C:2017:839, 39 punktas).

⁴⁹ 2016 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Lesoohranárske zoskupenie VLK* (C-243/15, EU:C:2016:838, 49 punktas).

⁵⁰ Žr. šios išvados 72 ir 73 punktus.

a) Pagrįstos mokslinės abejonės

88. Kriterijų, kad turi būti išsklaidyta bet kokia pagrįsta mokslinė abejonė, kitaip tariant, bet kokia moksliskai pagrįsta abejonė, Teisingumo Teismas naudoja siedamas su pritarimu planams arba projektams pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalies antrą sakinį po to, kai buvo atliktas tinkamas poveikio teritorijai įvertinimas⁵¹. Siedamas tai su preliminariu tyrimu, Teisingumo Teismas reikalauja įvertinti, ar remiantis objektyviomis aplinkybėmis galima atmesti, kad atitinkamas planas arba projektas reikšmingai neigiamai paveiks atitinkamą teritoriją⁵².

89. Preliminarus tyrimas reiškia, kad turi būti identifikuoti planai arba projektai, kurių išsamus įvertinimas nėra reikalingas, nes ir be jo aišku, kad leidimas jiems gali būti suteikiamas⁵³. Vis dėlto preliminarus tyrimas negali reikšti galimybės apeiti išsamų įvertinimą⁵⁴ arba netgi įgyvendinti planus ir projektus, kuriems, remiantis išsamaus įvertinimo rezultatais, nebūtų galima suteikti leidimo pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalies antrą sakinį. Taigi preliminarus tyrimo kriterijai turi būti ne mažiau griežti nei tikrojo vertinimo.

90. Taigi valstybės narės kompetentinga institucija, jei ji preliminarus tyrimo etape yra įsitikinusi, kad poveikio teritorijai įvertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį nebūtinai, turi pateikti bent jau aiškius ir išsamius motyvus, galinčius išsklaidyti bet kokią moksliskai pagrįstą abejonę dėl neigiamo numatytų darbų poveikio atitinkamos saugomos teritorijos vientisumui.

b) Bet kokia išreikšta abejonė?

91. Vis dėlto tai nebūtinai reiškia, kad atsisakymo atlikti poveikio teritorijai įvertinimą motyvais turi būti aiškiai ir atskirai išsklaidyta bet kokia per visuomenės dalyvavimo procesą išreikšta abejonė dėl neigiamo poveikio saugomai teritorijai.

92. Jei abejonės nėra moksliskai pagrįstos, negalima iš kompetentingos institucijos reikalauti jas aiškiai „išsklaidyti“. Jau nekalbant apie tai, kad būtų neracionalu švaistyti institucijos išteklius abejonėms, kurios moksliskai neturi jokio pagrindo, dažnai net ir nebūtų įmanoma tokių abejonių paneigti. Kaipgi galėtų institucija paneigti, pavyzdžiui, abejonę, kad projektas supykdytų protėvių dvasias?

93. Taigi atsakymas į penktąjį klausimą, kurį pateikiau 90 punkte, dėl per leidimo suteikimo procesą išreikštų abejonų taikomas, tik jei jos yra moksliskai pagrįstos.

⁵¹ 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 59 punktas), 2018 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)* (C-441/17, EU:C:2018:255, 114 punktas) ir 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2019:622, 120 punktas).

⁵² 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:482, 44 punktas) ir 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie ir Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen* (C-411/17, EU:C:2019:622, 134 punktas).

⁵³ Taip reikėtų suprasti ir mano išvadą byloje *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:60, 72 punktas), kurią tarnyba – tikriausiai taip pat dėl vertimo į anglų kalbą – supranta klaidingai.

⁵⁴ 2018 m. balandžio 12 d. Sprendimas *People Over Wind ir Sweetman* (C-323/17, EU:C:2018:244, 37 punktas).

3. Ketvirtasis klausimas: atsižvelgimas į priemones, mažinančias neigiamą poveikį

94. Ketvirtasis klausimas susijęs su tuo, ar atliekant preliminarų tyrimą, ar būtinas poveikio teritorijai įvertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį, galima atsižvelgti į plano arba projekto charakteristikas, kurios apima teršalų šalinimą ir kuriomis būtų galima sumažinti neigiamą poveikį saugomai teritorijai, jei jos būtų įtrauktos į rengiamą projektą kaip standartinės charakteristikos, neatsižvelgiant į poveikį atitinkamai saugomai teritorijai.

95. Šis klausimas keliamas atsižvelgiant į Sprendimą *People Over Wind*, kuriame buvo nagrinėjama, ar per tokį preliminarų tyrimą galima atsižvelgti į priemones, kuriomis siekiama išvengti plano arba projekto neigiamo poveikio atitinkamai teritorijai arba jį sumažinti. Remdamasis aplinkybe, kad tokios priemonės buvo numatytos, Teisingumo Teismas tuo atveju padarė išvadą, kad egzistuoja reikšmingo neigiamo poveikio tikimybė, todėl turi būti atliekamas išsamus įvertinimas⁵⁵.

96. Taigi dėl aplinkybės, kad buvo numatytos priemonės, kuriomis siekiama sumažinti neigiamą projekto poveikį saugomai teritorijai, Teisingumo Teismas įžvelgė išsamaus įvertinimo būtinybės požymį. Jis taip nusprendė dėl to, kad nesant reikšmingo neigiamo poveikio tikimybės nebūtų reikėję numatyti šių priemonių.

97. Vis dėlto plano arba projekto charakteristikos, kurios sumažina neigiamą poveikį saugomoms teritorijoms, bet buvo suplanuotos ne dėl šios priežasties, nėra tokio poveikio tikimybės požymiai. Mat jos grindžiamos ne tokios tikimybės prielaida.

98. Tokių charakteristikų pavyzdys būtų gyvenamųjų namų prijungimas prie kanalizacijos, kuria nuotekos perduodamos į valymo įrenginį. Tai Europos Sąjungoje, visų pirma remiantis Nuotekų direktyva⁵⁶, yra tipiška gyvenamųjų namų charakteristika, kurios reikalaujama visiškai neatsižvelgiant į neigiamo poveikio saugomoms teritorijoms tikimybę. Nors šia priemone apribojamas neigiamas poveikis vandenims, į kuriuos išleidžiamos išvalytos nuotekos, arba jo visai išvengiama, tai nėra reikšmingo neigiamo poveikio saugomoms teritorijoms požymis. Visgi tokia tikimybė vis tiek gali būti preziumuojama remiantis kitais požymiais.

99. Vis dėlto sunkumų kyla nustatant, ar priemone siekiama išvengti reikšmingo neigiamo poveikio atitinkamai saugomai teritorijai, ar ji nėra susijusi su tokiu tikslu. Čia negalima remtis vien subjektyviais projekto vystytojo pateiktais duomenimis, nes jais gali būti siekiama apeiti tinkamą poveikio teritorijai įvertinimą. Atvirkščiai, prezumpcija, kad priemonės tikslas nesusijęs su saugomomis teritorijomis, turėtų būti grindžiama objektyviomis aplinkybėmis, visų pirma bendrosiomis teisės normomis arba paplitusia praktika.

100. Pagrindinėje byloje kalbama apie paviršines nuotekas. Tai yra ne ką tik kaip pavyzdys minėtos nuotekos, kurios išleidžiamos į kanalizaciją, o krituliai, nemiašomi su gyvenamuosiuose namuose susidarantiomis nuotekomis. Vertinant riziką, susijusią su netiesioginiu paviršinių nuotekų išleidimu į saugomą upės vagą, kyla klausimas, koku mastu galima atsižvelgti į šio vandens valymo priemones.

⁵⁵ 2018 m. balandžio 12 d. Sprendimas *People Over Wind ir Sweetman* (C-323/17, EU:C:2018:244, 35 punktą).

⁵⁶ 1991 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 91/271/EEB dėl miesto nuot[e]kų valymo (OL L 135, 1991, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 26).

101. Remiantis prašymu priimti prejudicinį sprendimą, šių valymo priemonių, panašiai kaip prijungimo prie kanalizacijos atvejais ir priešingai nei Sprendime *People Over Wind*, nėra imamasi tam, kad būtų apribotas poveikis saugomai teritorijai. Tai veikiau yra priemonės, kurių imamasi visuose tokio pobūdžio projektuose, neatsižvelgiant į tai, ar daromas poveikis saugomai teritorijai. Taigi jos nėra reikšmingo neigiamo poveikio saugomai teritorijai požymis.

102. Reikšmingo neigiamo poveikio saugomai teritorijai požymis tebėra netiesioginis paviršinių nuotekų išleidimas į upę. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui nenurodyta, ar vien tuo remiantis galima daryti išvadą, kad egzistuoja tokio reikšmingo neigiamo poveikio tikimybė, bet kaip aplinkybė, dėl kurios tokia tikimybė gali būti bent jau sumažinta arba visai eliminuota, nurodytos valymo priemonės.

103. Taigi neaišku, ar šios valymo priemonės pagal jurisprudenciją dėl preliminaraus tyrimo yra objektyvios aplinkybės, kuriomis remiantis galima atmesti, kad numatyti darbai darys reikšmingą neigiamą poveikį teritorijai.

104. Šiuo klausimu svarbus dar vienas Teisingumo Teismo sprendime *People Over Wind* pateiktas argumentas. Teisingumo Teismas išsamaus įvertinimo būtinybę aiškino ir tuo, kad tik remiantis tikslia analize, parengta atliekant šį įvertinimą, apskritai galima nustatyti, ar nagrinėjamos priemonėmis iš tikrųjų išvengiama neigiamo poveikio saugomai teritorijai arba jis sumažinamas⁵⁷.

105. Taigi kalbant apie atsižvelgimą į priemonę, kuria mažinamas neigiamas numatytų darbų poveikis, lemiamą reikšmę turi tai, ar jau preliminaraus tyrimo etape galima išsklaidyti bet kokią pagrįstą mokslinę abejonę dėl šios priemonės veikimo. Paprastai tai suponuoja, kad jau turima pakankamai praktinės patirties dėl tokių priemonių. Jei tokios abejonės negali būti išsklaidytos, vadinasi, ta priemonė negali eliminuoti reikšmingo neigiamo poveikio tikimybės arba rizikos ir per preliminarų tyrimą į ją negalima atsižvelgti taip, kad tai turėtų lemiamą reikšmę.

106. Teisingumo Teismas Sprendime *People Over Wind* taip pat pabrėžė riziką, kad per preliminarų tyrimą atsižvelgiant į žalos mažinimo priemones gali būti apeinamas tikrasis įvertinimas⁵⁸. Be to, atliekant šį tyrimą gali būti – šiuo atveju taip nėra – nebeužtikrinamas būtinas visuomenės dalyvavimas⁵⁹.

107. Vis dėlto poveikio teritorijai įvertinimo apėjimu negali būti laikoma tai, kad atsižvelgiama į priemones, kurių imamasi nepriklausomai nuo to, ar kyla reikšmingo neigiamo poveikio saugomoms teritorijoms grėsmė. Atvirkščiai, jei šios priemonės būtų ignoruojamos, tai reikštų, kad per preliminarų tyrimą atsižvelgiama ne į visus numatytus darbus. Man atrodo, tai akivaizdu iš prijungimo prie kanalizacijos pavyzdžio: gyvenamieji namai, iš kurių nuotekos, kaip praeityje, būtų išleidžiamos tiesiai į vandenį arba netgi į gatvę, šiandien Sąjungoje sunkiai įsivaizduojami. Taigi būtų absurdiška manyti, kad poveikio vertinimo tikslais vystant gyvenamųjų namų projektą gali būti taikoma tokia praktika. Kalbant apie paviršinių nuotekų valymo priemones, kurios yra bylos dalykas, šis aspektas yra ne toks akivaizdus, bet taip pat teisingas.

⁵⁷ 2018 m. balandžio 12 d. Sprendimas *People Over Wind ir Sweetman* (C-323/17, EU:C:2018:244, 36 punktas). Taip pat žr., be kita ko, mano išvadą byloje *Waddenvereniging ir Vogelbeschermingsvereniging* (C-127/02, EU:C:2004:60, 71 punktas).

⁵⁸ 2018 m. balandžio 12 d. Sprendimas *People Over Wind ir Sweetman* (C-323/17, EU:C:2018:244, 37 punktas).

⁵⁹ 2016 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Lesoochranárske zoskupenie VLK* (C-243/15, EU:C:2016:838, 49 punktas) ir 2018 m. balandžio 12 d. Sprendimas *People Over Wind ir Sweetman* (C-323/17, EU:C:2018:244, 39 punktas).

108. Taigi į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti taip: atliekant preliminarų tyrimą, ar būtinas poveikio teritorijai įvertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį, galima atsižvelgti į plano arba projekto charakteristiką, kurios apima teršalų šalinimą ir kuriomis būtų galima sumažinti neigiamą poveikį saugomai teritorijai, jei atsižvelgiant į objektyvius aspektus aišku, kad šios charakteristikos buvo įtrauktos į rengiamą projektą kaip standartinės charakteristikos, neatsižvelgiant į poveikį atitinkamai saugomai teritorijai, ir gali būti išsklaidyta bet kokia pagrįsta mokslinė abejonė dėl jų veiksmingumo.

V. Išvada

109. Taigi siūlau Teisingumo Teismui į prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktus klausimus atsakyti taip:

- 1) Pagal valstybių narių proceso autonomiją, ribojamą veiksmingumo principo, leidžiama bylos šalis įpareigoti ankstyvame etape pakankamai aiškiai ir tiksliai savo rašytiniuose argumentuose nurodyti Sąjungos aplinkos teisės pažeidimus, kad į juos galėtų atsižvelgti nacionalinis teismas. Pagal Sąjungos teisę nacionaliniams teismams paprastai nenustatoma pareiga arba nesuteikiama teisė *ex officio* iškelti Sąjungos aplinkos teisės pažeidimus.
- 2) Sprendimo neatlikti poveikio aplinkai vertinimo motyvais pagal Direktyvos 2011/92/ES dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (su pakeitimais, padarytais Direktyva 2014/52/ES) 4 straipsnio 5 dalies b punktą ir veiksmingumo principą turi būti užtikrinama, kad motyvai būtų atpažįstami kaip tokie ir būtų suprantamas jų turinys. Ar motyvai atitinka šiuos reikalavimus, turi nagrinėti nacionalinis teismas, turintis informacijos, kuri yra būtina siekiant įvertinti, ar atitinkamos valstybės narės visuomenė motyvus galėjo atpažinti ir suprasti.
- 3) Atsisakymo atlikti poveikio aplinkai vertinimą motyvais pagal Direktyvos 2011/92 4 straipsnio 5 dalies b punktą, remiantis objektyviomis aplinkybėmis ir nurodant atitinkamus III priede išvardytus kriterijus, turi būti atmetama tikimybė arba pavojus, kad atitinkamas projektas turės reikšmingą poveikį aplinkai.
- 4) Atliekant preliminarų tyrimą, ar būtinas poveikio teritorijai įvertinimas pagal Direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (su pakeitimais, padarytais Direktyva 2013/17/ES) 6 straipsnio 3 dalį, galima atsižvelgti į plano arba projekto charakteristiką, kurios apima teršalų šalinimą ir kuriomis būtų galima sumažinti neigiamą poveikį saugomai teritorijai, jei atsižvelgiant į objektyvius aspektus aišku, kad šios charakteristikos buvo įtrauktos į rengiamą projektą kaip standartinės charakteristikos, neatsižvelgiant į poveikį atitinkamai saugomai teritorijai, ir gali būti išsklaidyta bet kokia pagrįsta mokslinė abejonė dėl jų veiksmingumo.
- 5) Jei valstybės narės kompetentinga institucija preliminaraus tyrimo etape yra įsitikinusi, kad poveikio teritorijai įvertinimas pagal Direktyvos 92/43 6 straipsnio 3 dalį nebūtinas, ji turi pateikti bent jau aiškius ir išsamius motyvus, kuriais būtų galima išsklaidyti bet kokią moksliai pagrįstą abejonę dėl neigiamo numatytų darbų poveikio atitinkamos saugomos teritorijos vientisumui. Per leidimo suteikimo procedūrą išreikštomis abejonėmis tai taikoma, tik jei jos moksliai pagrįstos.

- 6) Jei sprendimo neatlikti poveikio teritorijai įvertinimo pagal Direktyvos 92/43 6 straipsnio 3 dalį motyvai pateikti sprendime, kompetentinga institucija turi užtikrinti, kad šie motyvai būtų atpažįstami kaip tokie ir būtų suprantamas jų turinys. Ar motyvai atitinka šiuos reikalavimus, turi nagrinėti nacionalinis teismas, turintis informacijos, kuri būtina siekiant įvertinti, ar atitinkamos valstybės narės visuomenė motyvus galėjo atpažinti ir suprasti.